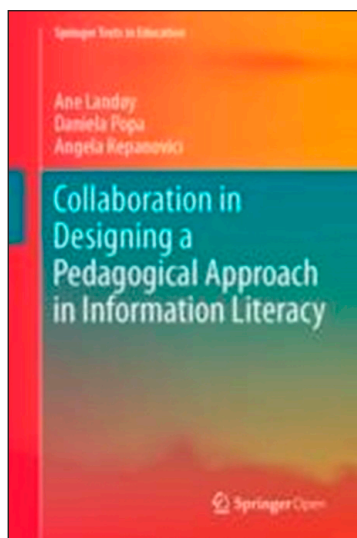

Könyv az információs műveltségről és pedagógiai megközelítéséről

Ennek a 161 oldal terjedelmű nyílt hozzáférésű könyvnek a szerzői *Ane Landøy* a Bergeni Egyetem (Norvégia) könyvtárának társadalomtudományi, humántudományi és jogi szakreferense, *Daniela Popa*, a Brassói Transilvania Egyetem Pszichológiai és Pedagógiai Karának oktatója, és *Angela Repanovici*, aki ugyanezen az egyetemen a Terméktervezés, Mechatronika és Környezettudományi Tanszék egyetemi tanára. A könyv első mondata az információs műveltség 2018-ban megalkotott, jelenleg legkorszerűbb meghatározását idézi. Ezt a CILIP (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*), a brit könyvtári és információs szakemberek nagy presztízsű szervezetének munkatársai alkották meg, és lényege a következő: *Az információs műveltség a kritikai gondolkodás és a kiegyensúlyozott értékítéletek meghozatalának képessége bármely analóg, vagy digitális információval és adattal kapcsolatban.*¹

A szerzők azt is aláhúzzák, hogy az információs műveltség a felsőoktatási könyvtárak munkatársainak kulcskompetenciájává vált, miközben a könyvtár- és információtudományi oktatásban nem feltétlenül tölti be ezt a szerepet. Nem meglepő tehát, ha kutatásaikon és gyakorlati ismereteiken alapuló írásukat elsősorban a

LANDØY, Ane – POPA, Daniela – REPANOVICI, Angela. *Collaboration in Designing a Pedagogical Approach in Information Literacy*. Cham: Springer International Publishing, 2020. XI, 161 p. (Springer Texts in Education)
Szabadon hozzáférhető (incl. Open Access): https://doi.org/10.1007/978-3-030-34258-6_10
Nyomtatásban is megjelent: ISBN 9783030342579 és ISBN 9783030342593

felsőoktatási könyvtárakban dolgozó könyvtárosoknak ajánlják. Csak helyeselni lehet ugyanakkor, hogy az információs műveltségi oktatás eredményességét segítő tippeket és trükköket a közkönyvtárak munkatársainak is ajánlják, hiszen az információs műveltségről egyre gyakrabban hallunk ebben a szférában is. Látható az is, hogy az információs műveltség hatóköre egyre szélesebbé válik, amit például az Információs Műveltség Európai Konferenciája (*European Conference on Information Literacy, ECIL*) sorozat 2017. évi fordulója mutat, hiszen annak fő (bár nem egyedüli) témája a munkahelyi információs műveltség volt.² Természetesen a szerzők felsőoktatási kötődése megmagyarázza, hogy miért nem térhettek ki minden kérdéskörre, továbbá egyértelművé teszi, hogy miért kapnak könyvükben nagy figyelmet (például) a szakdolgozatok írásával kapcsolatos ismeretek és készségek.

Az egyes fejezetek hasonló módon épülnek fel, mindenekelőtt azzal, hogy minden fejezet élén találunk egy *absztraktnak* nevezett és a fejezet céljait megelőlegező szakaszt, amelyhez kulcsszavak és egy – a szokásos absztraktoknál részletesebb – előzetes, bevezető szöveget tartalmazó rész olvasható.

Az információkezeléssel kapcsolatos, nyolcadik fejezet olvasójának azt ígérik a szerzők, hogy az adott fejezet (tanulási egység) elvégzése után képes lesz (például) arra, hogy azonosítsa az információk felhasználására és megszervezésére vonatkozó követelményeket, összehasonlítsa a különféle hivatkozási formákat, és elemezze irodalomjegyzéke összeállításának különböző módjait.

Ha már ennyire előreszaladtunk a fejezetek sorában, példaként nézzük meg, hogy mit tartalmaz az információs etikus használatát tárgyaló, kilencedik fejezet oktatásmódszertani része.

Bemelegítésként az oktató felkéri a résztvevőket, hogy olyan tréfás, szokatlan kérdéseket tegyenek fel egymásnak, amelyek például így hangzanak: *Mi lenne, ha az eső zöld lenne?* Ezeket a kérdéseket a mellettük ülők írásban válaszolják meg. Ezt követően az oktató közli az óra címét és célját, majd arra kéri a hallgatókat, hogy saját szavaikkal mondják el, mit takar a plágium fogalma. A beszélgetés módszerét használva az oktató megkérdezi a hallgatókat, ismerik-e a plágium szó eredetét és felismerésének idejét. Ezt követően a résztvevők csoportokat alkotva bemutatják a plágium néhány példáját.

De térjünk vissza a fejezetek sorrendjére és mondanivalójára! Az első fejezetben a szerzők azt a kérdést teszik fel és válaszolják meg, hogy mit mond a tudomány arról, ahogyan a felhasználói élmény formálja az egyetemi könyvtárak információs műveltséggel kapcsolatos oktatási programjait. Ehhez az ebben a témakörben szerzett saját tapasztalataikat és az oktatási programok háttérét vázolják fel. Mindjárt itt, a kötet elején találjuk azt a fontos és aktuális mondatot is, amelyben a szerzők rámutatnak arra, hogy az információs műveltség összefügg az információs túlterheléssel, amelyen főleg úgy kerekedhetünk felül, hogy döntéseket hozunk az információk hasznáról és megbízhatóságáról. Ez azért is fontos, mert – bár az információs műveltségre mindig is úgy néztünk, mint a választás „művészetére” – az információ- és adatáradat, valamint az „igazság utáni kor” álhírekkel teli világa minden korábbinál nagyobb mértékben előtérbe hozta ezeket a problémákat.³ Tegyük hozzá, hogy az utóbbi problémakör nem szerepel a könyvben.

A második fejezet témája az oktatás korszerű, a hallgatók sajátosságaihoz való alkalmazkodásra épülő szemlélete és a didaktikai tervezés. Az előbbi kapcsán azt írják a szerzők, hogy az információval kapcsolatos ismeretek, képességek és készségek elsajátítása során javul a hallgatók önálló tanulási képessége, amikor egyre összetettebb és változatosabb információforrásokat keresnek azzal a céllal, hogy bővítsék tudásukat, kompetens módon elemezzék ezeket a forrásokat, és megfelelő kérdéseket tegyenek fel kritikai gondolkodásukra alapozva. Didaktikai tervezésnek pedig azoknak a tanulási helyzeteknek a megteremtését tekintik, amelyek jelentős mértékben befolyásolják a szükséges készségek magas szintű elsajátítását. Az oktatás területén meglévő kutatások sokfélesége és sokszínűsége ellenére sem igazolható viszont, hogy létezne egy általánosan érvényes, teljes sikert biztosító tanítási-tanulási modell. Az oktatási folyamat ugyanis nagyban függ a társadalmi körülményektől, a hallgatók készségeinek és képességeinek szintjétől, valamint az információtartalomtól, ami azt okozza, hogy a képzési stratégiák hatékonysága csupán a valószínűség szintjén válik bizonyíthatóvá.

A harmadik fejezetben megismerhetjük az információs műveltség alapvető fogalmait, céljait. Ezek közül talán ritkábban találkozhatunk azzal a feladattal, hogy felhasználóink és saját gondolkodásunkat az információs társadalom igényeihez igazítsuk. Az az elvárás is újszerű, hogy az információs környezet elemzése alapján ehhez alternatív információs rendszereket fejlesszünk ki.

Más, rokon témájú munkákhoz hasonlóan ebben a könyvben is számos, az információs műveltséggel foglalkozó nemzetközi nyilatkozatról, keretrendszerről és szabványról olvashatunk. Ezek egy része magyar nyelven is hozzáférhető.⁴ Mivel a szerzők a könyv elsődleges célközönségét az egyetemi és szakkönyvtárakban dolgozó könyvtárosokban látják, különös figyelmet szentelnek a Society of College, National and University Libraries (SCONUL), a brit és ír egyetemi és nemzeti könyvtári szövetség szakértői által kidolgozott modellnek, amelyben az információs műveltség hét tartópillére egy-egy kompetenciatípust szimbolizál, és amelyről szintén olvashatunk magyarul is.⁵

A következő, negyedik fejezet az információkhoz való hozzáférés olyan klasszikus kérdéseit taglalja, mint az információs igények meghatározása. Emellett a szerzők azt is aláhúzzák, hogy ezek az igények megváltoztak és jelenleg is folyamatosan változnak a digitális környezetben, mivel a dokumentumok

jelentős része szinte minden felhasználó számára hozzáférhető, aminek a könyvtárakat arra kell ösztönöznie, hogy gyűjteményeiket is ehhez a helyzethez igazítsák. Mindenesre, aki az információs igények meghatározásának módjai mellett még nem ismeri az információkeresés stratégiáit, a csonkolást vagy a teauruszok használatát, az sokat tanulhat ebből a könyvből. Még inkább igaz az, hogy a könyvet olvasva beláthatjuk, hogy az ehhez szükséges készségek valamelyik szaktárgy oktatásába integrálva vagy a könyvtárban rendezett információs műveltségi oktatás keretében elsajátíthatók.

Az információ felderítése és visszakeresése kérdéseit feldolgozó ötödik és hatodik fejezet közvetlen folytatása a fentieknek. Témái többek között a következők: a bibliográfiai leírás, az indexelés és a teauruszok, valamint a könyvtári katalógusok és az internetes keresések.

Az információ értékeléséről szóló, hetedik fejezet nem általában az információ minőségéről és értékeléséről szól, hanem a folyóiratcikkek lektorálását (szakértői véleményezését), a bibliometriai adatokat tartalmazó adatbázisokat és az olyan mutatókat ismerteti mint az impakt faktor vagy a Hirsch-index. A webes források értékelése kapcsán pedig itt olvashatunk a CRAAP módszerről (Currency, Relevance, Authority, Accuracy, Purpose), amelynek segítségével az időszerűséget, a relevanciát, a forrásra épülő szakmai hozzáértést, a tartalom megbízhatóságán, valódiságán és helyállóságán alapuló hitelességet, valamint az információ célját vizsgálhatjuk.

A nyolcadik fejezet többek között a szakirodalomra való hivatkozás és az irodalomjegyzékek összeállításának különböző (általában nemzetközileg is használt) formáit mutatja be, ide értve a Word hivatkozási funkciójának felhasználását. Ezekon kívül foglalkozik az olyan szabványos, nemzetközi dokumentumazonosítókkal is, mint az ISBN, az ISSN, vagy a DOI. Itt teljesülhetnek tehát a korábban, az információkezelés kapcsán említett tanulási célok.

A kilencedik fejezet az információ etikus használata témakörében előbb a plágiumhoz kapcsolódó kérdéskört taglalja, majd a tudományos írások szerkezetével kapcsolatos tudnivalókról szól.

Egy gyakorlott egyetemi vagy kutatóintézeti könyvtáros szemével nézve a könyvben található ismeretek jelentős részben kézenfekvőnek tűnnek, viszont egyáltalán nem azok egy hallgató számára. Ebben az értelemben ez a munka kézikönyvnek tekinthető, ami abból is következik, hogy a szerzők a kiválasztott témák viszonylag teljeskörű, alapos és részletes

bemutatására törekedtek. Azt is kiemelik azonban, hogy írásukkal azokat a témákat és eszközöket kívánják megmutatni, amelyek az információs műveltség oktatását segítik. Ebben az értelemben tehát tankönyvről van szó. Erőssége főként ebben van, és a tizedik fejezet bemutatása éppen azért került a könyv ismertetésének végére, hogy a korábbi fejezetekben már láthatóvá vált pedagógiai megközelítésre még jobban rávilágíthassunk, még akkor is, ha tudjuk: már címe is kiemelte azt.

A könyvet záró fejezet tehát a következő témákba vezet be:

- tanítási-tanulási módszerek,
- tanítási stratégiák,
- módszerek és képzési eljárások,
- a módszerek és a tanítási-tanulási módszerek

Jegyzetek

1. What is information literacy? [online]. == A CILIP honlapja. News & Press: Academic & Research aloldal. Utolsó frissítés: 2018. 10. 20. Hozzáférhető: <http://www.cilip.org.uk/?page=informationliteracy> [Megtekintve: 2021. 04. 05.]
2. KURBANOĞLU, Serap – BOUSTANY, Joumana – ŠPIRANEC, Sonja – GRASSIAN, Esther – MIZRACHI, Diane – Roy, Lorie (Eds.). Information Literacy in the Workplace: 5th European Conference, ECIL 2017, Saint Malo, France, September 18–21, 2017. Revised Selected Papers 810. Heidelberg: Springer, 2018. 867 p. ISBN 978-3-319-74334-9
3. KOLTAY Tibor. Egy „örökzöld téma”: Az információs túlterhelés. == Információs Társadalom, 17. (2017) 3., p. 39–54. ISSN 1587-8694; KOLTAY Tibor. A posztigazság kora és a könyvtárak. == Könyv és Nevelés, 20. (2018) 4., p. 48–61. ISSN 0454-3475; VARGA Katalin. Az információs műveltség és a digitális írástudás helye és szerepe a könyvtári munkában. == BARÁTNÉ HAJDÚ Ágnes – BÉRES Judit (szerk.). A digitális kompetencia fejlesztése a könyvtárakban. Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 2019. p. 260–295. ISBN 978-963-581-446-6
4. CSÍK Tibor (szerk.). Információs műveltség és oktatásügy: Nemzetközi szemle. Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2006. 146 p. Hozzáférhető: <http://www.opkm.hu/download/lmOk.pdf> [Megtekintve: 2021. 04. 05.]
5. DUDÁS Anikó. Információs műveltség felsőfokon: Szakirodalmi forráskutatás a bölcsész- és társadalomtudományokban. Budapest: Piliiscsaba, 2016. 217 p. ISBN 978-963-308-270-6. Hozzáférhető: https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/Dud%C3%A1s_IMF_2016.pdf [Megtekintve: 2021. 04. 05.]
6. CORRALL, Sheila – JOLLY, Liz. Innovations in Learning and Teaching in Academic Libraries: Alignment, Collaboration, and the Social Turn. == New Review of Academic Librarianship, 25. (2019) 2–4., p. 113–128. ISSN 1361-4533
7. KOVÁCS Zsuzsa – KERESZTY Orsolya. Az oktatási feladatokról és szerepekről való gondolkodás a hazai doktoranduszok körében. == Neveléstudomány: Oktatás – kutatás – innováció, 4. (2016) 4., p. 5–19. ISSN 2063-9546

- osztályozásának összefüggései,
- az előző fejezetekben szereplő példákban alkalmazott módszerek leírása.

Bár a könyvben nem találkozunk vele, ne felejtjük el, hogy egyre nagyobb mértékű elismerésnek örvend több ország egyetemi könyvtárosainak körében a *SoTL* (*Scholarship of Teaching and Learning*) elnevezésű tanítási és tanulástámogatási szemlélet.⁶ Ez ugyanis egy elmélyült reflexióval társuló és a tudományosságon alapuló gondolkodásmód.⁷

Végezetül álljon itt egy szubjektív és provokatív kérdés: Van valaki, aki szívesen lefordítaná ezt a könyvet vagy (még inkább) több részét? Netán lehetne finanszírozót találni ehhez a munkához és a lefordított anyag kiadásához?

Koltay Tibor